
ENTREPRENEURSHIP IN SERBIA

Gabrijela LilićFaculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia, gabilili.bagilili@gmail.com**Dragana Jovanović Kuprešanin**Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia, dragana.kupresanin@hotmail.com

Abstract: We are witnessing globalization, crises, numerous rapid changes and constant advancement in all spheres of human society (scientific, technical, technological). In such conditions, knowledge became power. Today's society can not be imagined without new knowledge and constant innovation. Knowledge is an invisible property of the SME. The ability and speed of the use of knowledge and innovation determines the survival and development of the SME. Knowledge, creativity and innovation are the driving force of every entrepreneurial venture and entrepreneurship. According to the creator of modern entrepreneurial theory, Jozef Sumpeter, innovation is the basic characteristic of entrepreneurship, and the entrepreneur is an innovator who develops new technologies. Sumpeter believes that entrepreneurship is driving the development by combining in a new way the factors of production (destructive creation), and is the main driver of economic change. According to Sumpeter, innovations were presented as new products and services, new markets, new ways of working, new materials, or a new organization of work. According to Peter F. Drucker, profits bring innovations based on knowledge and they are "superstar of entrepreneurship". The SME sector is of great importance for the development of the Serbian economy. According to the Ministry of Economy (2014), the SME sector participates in the creation of the Republic of Serbia's GDP with 32% and generates 84.8% of the employment. One of the EU's most important strategic commitments is the development of small and medium-sized entrepreneurship. Serbia takes note of and applies the policies of the European Union in the field of SME and entrepreneurship. With the aim of constant strengthening and development of the SME sector, the Ministry of Economy, in cooperation with international and European organizations and institutions, for the development of entrepreneurship and competitiveness for the period 2015-2020. years. The basic institutional framework for the implementation of measures of direct support to SMEs and entrepreneurship in Serbia consists of: the Council for Small and Medium Enterprises, the Development Fund of the Republic of Serbia, the Insurance and Export Finance Agency, the Development Agency of Serbia with the Republic Network of Accredited Regional Agencies and Centers, the National Service for Employment, Innovation Fund and Council for Small and Medium Enterprises, Entrepreneurship and Competitiveness as an occasional working body of the Government.

The paper presents the concept of entrepreneurship, the challenge that it brings, its advantages and disadvantages. The principles of development and the importance of its application for the development of the SME sector. The relationship between knowledge and innovation to entrepreneurship as a key factor of change and development of the economy is shown separately. Guidelines for improvement and further development of entrepreneurship in Serbia are given.

Keywords: knowledge, innovation, changes, development, SME, entrepreneurship.

PREDUZETNIŠTVO U SRBIJI**Gabrijela Lilić**Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija, gabilili.bagilili@gmail.com**Dragana Jovanović Kuprešanin**Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija, dragana.kupresanin@hotmail.com

Apstrakt: Svedoci smo globalizacije, krize, mnogobrojnih brzih promena i konstantnog napretka u svim sverama ljudskog društva (naučnog, tehničkog, tehnološkog). U takvim uslovima znanje je postalo moć. Današnje društvo ne može se zamisliti bez novih znanja i stalnih inovacija. Znanje je nevidljiva imovina MSPP. Sposobnost i brzina upotrebe znanja i inovacija određuje opstanak i razvoj MSPP. Znanje, kreativnost i inovativnost su pokretač svakog preduzetničkog poduhvata i preduzetništva. Prema tvorcu savremene teorije preduzetništva Jozef Sumpeteru inovacija je osnovna karakteristika preduzetništva, a preduzetnik je inovator koji razvija nove tehnologije. Sumpeter smatra da preduzetništvo pokreće razvoj tako što na novi način kombinuje činioce proizvodnje (destruktivna kreacija), i glavni je pokretač ekonomskih promena. Prema Sumpeteru inovacije su novine bilo da su iskazane kao: novi proizvodi i usluge, nova tržišta, novi načini rada, novi materijali, ili nova

organizacija rada. Peter F. Druckeru smatra da profit donose inovacije zasnovane na znanju i one su "superzvezda preduzetništva". Sektor MSPP je od velikog značaja za razvoj privrede Srbije. Prema podacima ministarstva privrede (2014) sektor MSPP učestvuje u stvaranju BDP republike Srbije sa 32% i generiše 84,8% zaposlenosti.

Jedno od najvažnijih strateških opredeljenja EU je razvoj malog i srednjeg preduzetništva. Srbija uvažava i primenjuje politiku Evropske unije u oblasti MSPP i preduzetništva. U cilju konstantnog jačanja i razvoja sektora MSPP, ministarstvo privrede je u saradnji sa međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama donela Strategiju za razvoj preduzetništva i konkurentnosti za period 2015-2020. godine. Osnovni Institucionalni okvir za sprovođenje mera direktne podrške MSPP i preduzetništvu u Srbiji čine: Savet za mala i srednja preduzeća, Fond za razvoj Republike Srbije, Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza, Razvojna agencija Srbije sa republičkom mrežom akreditovanih regionalnih agencija i centara, Nacionalna služba za zapošljavanje, Fond za inovacionu delatnost i Savet za mala i srednja preduzeća, preduzetništvo i konkurentnost kao povremeno radno telo Vlade.

U radu je prikazan koncept preduzetništva, izazov koji donosi, njegove prednosti i nedostaci. Uslovi razvoja i značaj njegove primene za razvoj sektora MSPP. Posebno je pokazan odnos znanju i inovacija prema preduzetništvu kao ključnom faktoru promena i razvoja privrede. Date su smernice za unapređenje i dalji razvoj preduzetništva u Srbiji.

Ključne reči: znanje, inovacije, preduzetništvo, MSPP, razvoj.

1. UVOD

Preduzetništvo se pojavilo u prvim oblicima organizovane ljudske aktivnosti. Može se reći da je staro koliko i samo ljudsko društvo a vezano je za sve aspekte ljudskog ponašanja i djelovanja. U Ekonomskoj literaturi susrećemo se sa različitim definicijama preduzetništva. Prema Peter Druckerru preduzetništvo je sistemsko inoviranje koje se sastoji u namenskom i organizovanom traganju za promenama, i daje sistematsku analizu mogućnosti ekonomskih i socijalnih inovacija.⁴⁰⁷

Tvorac savremene teorije preduzetništva Jozef Sumpeter smatra inovaciju osnovnom karakteristikom preduzetništva, a preduzetnik je inovator koji razvija nove tehnologije. Evropska unija definiše preduzetništvo kao način mišljenja i vrstu procesa koji stvara i razvija ekonomsku aktivnost tako što spaja ulaganje u rizik, stvaralaštvo i/ili inovacije sa dobrim upravljanjem, u novoj ili postojećoj organizaciji.⁴⁰⁸

Prilikom definisanja preduzetništva pojavljuju se određene zablude:⁴⁰⁹

1. Preduzetništvo predstavlja ne samo formiranje novog preduzeća već i uvođenje neke nove aktivnosti, stvaranje novog proizvoda ili usluge, otkrivanje novih tržišta, sirovina, načina komunikacije i sl.
2. Preduzetništvo se ne odnosi samo na male poslovne poduhvate jer mogu i velike firme biti preduzetničke, bitno je da stvaraju nešto novo do tada nepoznato ili nešto što nije korišćeno u praksi.
3. Preduzetništvo nije vezano za svojinu preduzeća ono se može vezivati u svim oblicima svojine kompanija a ne samo u malom biznisu.

Preduzetništvo se ne vezuje samo za privredna preduzeća već postoji u svim sverama rada (2015-1 nauka prosveta, zdravstvo, informisanje, bankarstvo i sl.).

U Srbiji se na preduzetništvo tj. njegovo otelotvorenje MSPP, do skoro gledalo kao na dopunsku kategoriju stvorenu uglavnom iz nužde ili iz prilika koje stvaraju velika preduzeća. Ministarstvo privrede je u saradnji sa međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama donela Strategiju za razvoj preduzetništva i konkurentnosti za period 2015-2020. godine, a sve sa ciljem konstantnog jačanja i razvoja sektora MSPP.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Usvajanjem Strategije o razvoju preduzetništva (2015-2020), država je ozbiljno otpočela da se bavi pitanjem razvoja preduzetništva i podstiče njegov razvoj (proglašena je godina a za i decenija preduzetništva). Sektor MSPP i preduzetništvo sve više dobijaju na značaju za razvoj privrede Srbije. U radu želeimo da pokažemo da je preduzetnički potencijal MSPP je nedovoljno iskorišćen. Kao i da utvrdimo da li je Srbija zemlja preduzetništva ili ne. U tom kontekstu važno je pokazati gde se Srbija nalazi po pitanju preduzetništva na globalnom nivou i u odnosu na okruženje. Postavljena je osnovna hipoteza:

H0: Preduzetništvo u Srbiji je u razvoju.

Kako bi što bolje odgovorili na osnovnu hipotezu postavili smo 2 pomične hipoteze:

H1: Razvoj preduzetništva utiče na razvoj privrede Srbije

⁴⁰⁷ Dobrica Vesic, Preduzetništvo I preduzetnicki menadzment, Beograd 2016, Institut za međunarodnu politiku i privredu, str. 21

⁴⁰⁸ Evropska komisija (2003) Green Paper on Entrepreneurship

⁴⁰⁹ Petrovic P, Preduzetnicki menadzment PMF, Novi Sad, str 14.

H2. Preduzetnički potencijal Srbije je nedovoljno iskorišćen

Kako bi što bolje odgovorili na postavljene hipoteze daćemo odgovore na sledeća pitanja :

- Gde se Srbija nalazi po pitanju preduzetništva na globalnom nivou i okruženju ?
- Kako razvoj preduzetništva utiče na razvoj privrede Srbije?

S ciljem zadovoljavanja osnovnih metodoloških zahteva (objektivnost,pouzdanost, opštost i sistematičnost) a uzimajući u obzir specifičnosti preduzetništva korišćeni su različiti metodi u istraživanju. Istraživana su naučno-teorijska saznanja, relevantna literatura i savremena poslovna praksa.Korišćeni su metodi : indukcije, dedukcije, analize, sinteze, apstrakcije, generalizacije, kompleksnog posmatranja i analize sadržaja.

3.REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

H1: . Razvoj preduzetništva utiče na razvoj privrede Srbije

Kako bi bolje odgovorili na H1 sagledaćemo razvoja preduzetništva u Srbiji i to posmatrano kroz razvoj sektora MSPP . Koji značaj MSPP imaju u razvoju privrede Srbije?Cilj analize je da se pokaže učešće sektora MSPP u ukupnim parametrima razvoja Srbije , njihov značaj i uticaj na razvoj privrede Srbije . U tabeli br.1 dat je prikaz broja preduzeća,broja zaposlenih i BDV prema veličini preduzeća u Srbiji u nefinansijskom sektoru.

Tabela 1: Broj preduzeća, zaposlenih i BDV prema veličini preduzeća u republici Srbiji za 2015 godinu ⁴¹⁰

2015 godina	Preduzetnici	Mikro	Mala	Srednja	MSPP	Velika	Ukupno
Broj preduzeća	232.765	80.122	9.531	2.182	324.600	494	325.094
Broj zaposlenih	236.359	150.919	190.936	223.505	801.719	418.538	1.220.257
Promet	1.040.226	1.358.207	1.786.105	2.118.332	6.302.870	3.197.616	9.500.486
BDV	261.343	171.156	293.711	370.541	1.096.750	805.147	1.901.897

Iz tabele se vidi da je broj MSPP 324600 a broj velikih je 494.Što znači da sector MSPP čine 99,8 % od ukupnog broja preduzeća u Srbiji . Sektor MSPP zapošljava 801.719 zaposlenih dok velika preduzeća zapošljavaju 418.538, što je skoro upola manje radnika nego sector MSPP.Tako da sector MSPP zapošljava 65,7% ukupnog broja zaposlenih u Srbiji . Velika preduzeća su ostvarila promet od 3.197.616 dok su MSPP ostvarila promet od 6.302.807.Sektor MSPP je ostvario 66,3 % od ukupnog prometa u Srbiji. BDV ostvarena u sektoru MSPP je 1.096.770 , dok su velika preduzeća ostvarila BDV od 805.147,Što znači da je sector MSPP učestvovao sa 57,7% u stvaranju ukupnog BDV Srbije , a sector Velikih kompanija sa 42,3% ukupnog BDV u nefinansijskom sektoru Srbije.U Tabeli br.2 prikazano je učešće sektora MSPP I velikih preduzeća u ukupnom br.preduzeća, broju zaposlenih,prometu,BDV u nefinansijskom sektoru u Srbiji za 2015.godinu.

⁴¹⁰ Ministarstvo privrede,Izveštaj o MSPP za 2015 godinu,

Tabela 2. Učešće MSPP I velikih preduzeća u nefinansijskom sektoru u Srbiji za 2015 godinu ⁴¹¹

2015 godina	MSPP	Velika
Broj preduzeća	99,8	0,2
Broj zaposlenih	65,7	34,3
Promet	66,3	33,7
BDV	57,7	42,3

S obzirom na učešće u broju preduzeća, ostvaren promet, BDV I broj zaposlenih radnika koje MSPP ostvaruje u odnosu na ukupan broj u Srbiji, može se zaključiti da sektor MSPP utiče na razvoja privrede Srbije. Tako da jedino kroz dalje podsticanje i razvoj preduzetništva kroz otvaranja novih MSPP indikativno se mogu ostariti veći broj radnih mesta (zapošljavanje), a stim u vezi I postići ostale bolje performance privrednog razvoja u Srbiji. (veći promet, učešća BDV).

H2. Preduzetnički potencijal Srbije je nedovoljno iskorišćen

Ključno pitanje ove analize je na kom se nivou nalazi razvoj preduzetništva u Srbiji? Odgovor na ovo pitanje ćemo dobiti sagledavanjem stanja razvijenosti preduzetništva u Srbiji u odnosu na razvijene zemlje kao I na nivou razvijenosti preduzetništva u zemljama u okruženju koristeći rang liste zemalja Globalnog indeksa preduzetništva. Prema Globalnom indeksu preduzetništva za 2017. godinu od 137 posmatranih zemalja I uključujući 14 stubova, Srbija se nalazi na 79. mestu. Ostvareno je pogoršanje od 5 mesta u odnosu na 2016. godinu. Od zemalja iz neposrednog okruženja, Srbija je bolje rangirana od: Albanije (80. mesto) i Bosne i Hercegovine (99. mesto). S obzirom na poziciju zemlje prema kriterijumima razvijenosti preduzetništva može se reći da u Srbiji postoji neadekvatnu preduzetničku klimu za razvoj preduzetništva. GEI analizira preduzetništvo kroz 14 stubova (podindeksa) i to: 1. mogućnosti percepcije (opportunity perception) 2. start-up veštine (startup skills) 3. prihvatanje rizika (risk acceptance) 4. umrežavanje (networking) 5. kulturološka podrška (cultural support) 6. mogućnosti za start-up (opportunity startup) 7. Priimena novih tehnologija (technology absorption) 8. ljudski kapital (human capital) 9. konkurentnost (competition) 10. inovacije proizvoda (product innovation) 11. inovacije procesa (process innovation), 12. visoki rast (high growth) 13. internacionalizacija (Internationalization) 14. kapitala (risk capital).

Tabela 3: GEI za Srbiju i zemlje okruženja (prikaz za izabrane stubove-podindeksa) ⁴¹²

Zemlja	Mogućnosti percepcije	Start up veštine	Prihvatanje rizika	Mogućnosti za Start up	Ljudski kapital	Inovacije proizvoda	Inovacije procesa
Slovenija	0,349	1,00	0,843	0,604	0,500	0,480	0,806

⁴¹¹ Ministarstvo privrede, Izveštaj o MSPP za 2015 godinu,

⁴¹² <http://thegedi.org/download/12231/>

Rumunija	0,254	0,563	0,243	0,310	0,412	0,470	0,344
Mađarska	0,286	0,338	0,167	0,476	0,475	0,360	0,429
Hrvatska	0,181	0,764	0,102	0,476	0,191	0,200	0,591
Crna Gora	0,343	0,843	0,015	0,277	0,313	0,353	0,310
Makedonija	0,321	0,423	0,112	0,254	0,411	0,261	0,370
Bugarska	0,143	0,513	0,189	0,299	0,232	0,204	0,594
Srbija	0,287	0,962	0,078	0,190	0,293	0,391	0,509
BIH	0,099	0,166	0,016	0,137	0,229	0,184	0,204

U tabeli su prikazani podaci za Srbiju i zemlje okruženja u sledećim podindeksima: mogućnost percepcije, startup veštine, prihvatanje rizika, mogućnosti za start up, ljudski kapital, inovacije proizvoda i inovacije procesa. Najbolje performance za razvoj preduzetništva ima Slovenija (po svim izabranim podindeksima) u odnosu na Srbiju i sve zemlje iz okruženja. Srbija je loše rangirana u podindeksima koji mere preduzetničke sposobnosti i preduzetničke namere kao i prihvatanje rizika (0,190 i 0,078), u odnosu na zemlje u okruženju. Sve to ukazuju na nepovoljne opšte uslove poslovanja u privredi i nedovoljnu institucionalnu podršku. U odnosu na zemlje u okruženju, Srbija se relativno dobro rangira u podindeksu koji meri odnos prema preduzetništvu, preduzetnici u Srbiji imaju bolju mogućnost percepcije poslovnih prilika (0,287) u odnosu na zemlje iz okruženja, preduzetnici početnici poseduju bolje startup veštine (0,962), i inovativniji su u pogledu razvoja novih proizvoda i procesa (0,391 i 0,509). Srbija je loše rangirana u podindeks radne snage (0,293), što ukazuje na nisku kvalifikovanost radne snage.

Prema Izveštaju Svetske banke na listi od 189 zemalja prema zbirnom indeksu koji meri uslove poslovanja za 2017. godinu, Srbija je zauzela 47. poziciju i ostvarila poboljšanje od 7 pozicija u odnosu na 2016. godinu, kada je bila na 54. poziciji. U odnosu na zemlje u okruženju Srbija je bolje rangirana od Bosne i Hercegovine (79. mesto) i Albanije (97. mesto). Od zemalja iz okruženja najbolje je rangirana Makedonija (12. mesto), a slede Rumunija (37. mesto), Bugarska (38. mesto), Hrvatska (40. mesto) i Mađarska (42. mesto).⁴¹³ Srbija je u 2018. zauzela 43. mesto prema lakoći poslovanja. Navedeno pokazuje da Srbija ima veliki preduzetnički potencijal koji treba iskoristiti, takođe postoje i slabe performance koje treba u budućnosti ojačati i tako poboljšati ukupne performance e za dalji razvoj preduzetništva a postojeće dalje unaprediti i iskoristiti.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Prema izveštajima Svetske banke o uslovima poslovanja i Indeksu preduzetništva da se zaključiti da je preduzetništvo u Srbiji u razvoju i da tek treba raditi na njegovom razvoju kako bi dostigli nivo razvijenih zemalja. Analizom relevantnih izveštaja i pokazatelja može se zaključiti da preduzetništvo u Srbiji nije dovoljno razvijeno, a preduzetnički potencijal nije iskorišćen. Neophodno je preduzeti mera u pravcu unapređenja poslovne klime za razvoj preduzetništva. Poboljšati uslove poslovanja i uvesti mere podrške za otpočinjanje i razvoj preduzetništva kako bi povećali sklonost ka preduzetništvu u Srbiji. Može se zaključiti da Srbija još uvek nije preduzetnička zemlja ali je na dobrom putu da to i postane.

REFERENCE

- [1] Dobrica Vesic, Preduzetništvo i preduzetnički menadžment, Beograd 2016, Institut za međunarodnu politiku i privredu, str. 21
- [2] Evropska komisija (2003) Green Paper on Entrepreneurship
- [3] Petrovic P, Preduzetnički menadžment PMF, Novi Sad, str. 14.

⁴¹³ Doing Business Report 2017

- [4] Ministarstvo privrede, Izveštaj o MSPP za 2015 godinu,
- [5] Ministarstvo privrede, Izveštaj o MSPP za 2015 godinu,
- [6] <http://thegedi.org/download/12231/>
- [7] Doing Business Report 2017